

Regionalne różnicowanie ubóstwa w Polsce

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Symulacja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Regionalne zróżnicowanie ubóstwa w Polsce

Źródło: [Pixabay License](#), dostępny w internecie: obraz [Frantisek Krejci](#) z [Pixabay](#).

Ubóstwo w społeczeństwie jest postrzegane jako czynnik, który ma ogromny wpływ na życie jednostek, ich rodzin i na całe społeczeństwo. Pociąga za sobą liczne negatywne skutki, w związku z tym należy wprowadzać różnorodne działania, które zminimalizują ubóstwo i pozwolą zaspokajać podstawowe potrzeby materialne i bytowe ludności. Co wpływa na ubóstwo w Polsce? W którym miejscu przebiega granica między ubóstwem a skrajną biedą? Na postawione pytania udzielisz odpowiedzi po zapoznaniu się z zasobami opracowanego materiału.

Twoje cele

- Zidentyfikujesz przyczyny ubóstwa w Polsce.
- Wymienisz propozycje działań na rzecz ograniczania biedy i wykluczenia społecznego w Polsce.
- Wyjaśnisz na przykładach znaczenie solidarności społecznej w rozwiązywaniu problemu ubóstwa.

Przeczytaj

Definicja ubóstwa uzależniona jest od wielu czynników, m.in. od zasięgu terytorialnego – ubóstwo wygląda inaczej w Europie Zachodniej niż w krajach Afryki. Ubóstwo jest terminem potocznie przez nas rozumianym, jednak w takim ujęciu może być ono dla każdego czymś innym. Z tego względu, aby można było omówić poziom ubóstwa w Polsce, wprowadzono dwie jego definicje – **ubóstwo absolutne** i **relatywne**, czyli względne. Według Głównego Urzędu Statystycznego ubóstwo absolutne to sytuacja, w której za ubogie uznaje się „te gospodarstwa domowe i osoby, które nie mają możliwości zaspokojenia potrzeb uznanych w danych warunkach za podstawowe, niezależnie od tego, na jakim poziomie żyją lepiej usytuowane warstwy społeczeństwa”, natomiast „w podejściu relatywnym ubóstwo rozważane jest jako forma nierówności, nadmiernego dystansu pomiędzy poziomem życia poszczególnych grup ludności: ubogie są te osoby i rodziny, których poziom życia jest znacznie niższy niż pozostałych członków danego społeczeństwa”. W pierwszym przypadku zmniejszenie skali ubóstwa związane jest z podniesieniem dochodów gospodarstw domowych. Drugi rodzaj ubóstwa będzie występować praktycznie zawsze, ponieważ społeczeństwo nigdy pod tym względem nie będzie równe.

rok : 2008

relatywna_granica_ubóstwa : 17.6

ustawowa_granica_ubóstwa : 10.6

granica_ubóstwa_skrajnego_(minimum_egzystencji) : 5.6

rok : 2009

relatywna_granica_ubóstwa : 17.3

ustawowa_granica_ubóstwa : 8.3

granica_ubóstwa_skrajnego_(minimum_egzystencji) : 5.7

rok : 2010

relatywna_granica_ubóstwa : 17.4

ustawowa_granica_ubóstwa : 7.4

granica_ubóstwa_skrajnego_(minimum_egzystencji) : 5.8

rok : 2011

relatywna_granica_ubóstwa : 16.9

ustawowa_granica_ubóstwa : 6.6

granica_ubóstwa_skrajnego_(minimum_egzystencji) : 6.8

rok : 2012

relatywna_granica_ubóstwa : 16.3

ustawowa_granica_ubóstwa : 7.2

granica_ubóstwa_skrajnego_(minimum_egzystencji) : 6.8

rok : 2013

relatywna_granica_ubóstwa : 16.2

ustawowa_granica_ubóstwa : 12.8

granica_ubóstwa_skrajnego_(minimum_egzystencji) : 7.4

rok : 2014

relatywna_granica_ubóstwa : 16.2

ustawowa_granica_ubóstwa : 12.2

granica_ubóstwa_skrajnego_(minimum_egzystencji) : 7.4

rok : 2015

relatywna_granica_ubóstwa : 15.5

ustawowa_granica_ubóstwa : 12.2

granica_ubóstwa_skrajnego_(minimum_egzystencji) : 6.5

rok : 2016

relatywna_granica_ubóstwa : 13.9

ustawowa_granica_ubóstwa : 12.7

granica_ubóstwa_skrajnego_(minimum_egzystencji) : 4.9

Źródło danych: Główny Urząd Statystyczny

W Polsce na przestrzeni lat 2008-2016 poziom ubóstwa zmieniał się. Zmniejszył się między innymi poziom ubóstwa relatywnego. W 2008 roku ponad 17% gospodarstw domowych deklarowało życie poniżej [relatywnej granicy ubóstwa](#). Zmniejszył się także odsetek osób

żyjących poniżej **granicy ubóstwa skrajnego**. Zwiększeniu uległ natomiast udział gospodarstw, które żyją na **granicy ubóstwa ustawowego**, to jednak może mieć związek ze zmianą przepisów prawnych. Według danych GUS w 2016 roku mieszkańcy blisko 2 mln gospodarstw domowych w Polsce żyli na granicy poniżej poziomu egzystencji.

Zasięg ubóstwa skrajnego w 2015 r. i 2016 r. według grup społeczno-ekonomicznych

zasięg : Ogółem

rok_2016 : 4.9

rok_2015 : 6.5

zasięg : Utrzymujący się[br] z niezarobkowych[br] źródeł

rok_2016 : 15.9

rok_2015 : 17.9

zasięg : Rolnicy

rok_2016 : 11.0

rok_2015 : 14.7

zasięg : Renciści

rok_2016 : 8.5

rok_2015 : 10.7

zasięg : Pracownicy

rok_2016 : 3.9

rok_2015 : 5.6

zasięg : Emeryci

rok_2016 : 3.9

rok_2015 : 5.0

zasięg : Pracujący na własny rachunek

rok_2016 : 2.2

rok_2015 : 3.1

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Poziom ubóstwa skrajnego był różny w poszczególnych grupach ekonomicznych i społecznych. Najwyższy poziom ubóstwa w 2016 roku zaobserwowano wśród gospodarstw domowych, utrzymujących się z niezarobkowych źródeł. Wysoki był także wśród rolników i rencistów. Najmniejszy zaś zasięg ubóstwa tego rodzaju miało wśród emerytów i osób pracujących na własny rachunek.

Czynniki ubóstwa w Polsce

Na czynniki ubóstwa w Polsce wpływają różne zmienne. W literaturze najczęściej definiowane zmienne to:

- miejsce zamieszkania na wsi,
- małżeństwa z czwórką i większą liczbą dzieci na utrzymaniu,
- gospodarstwa domowe z sześcioma lub więcej osobami,
- wykształcenie podstawowe lub jego brak.

Podstawowe czynniki ubóstwa (czynniki zdefiniowane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu):

1. **Niski stopień rozwoju gospodarczego** – odsetek ludzi żyjących w biedzie absolutnej jest odwrotnie proporcjonalny do dochodu przypadającego na jednostkę.
2. **Brak pracy** – osoby bez stałego zatrudnienia są częściej narażone na życie w biedzie. W przypadku gospodarstw domowych to, czy rodzina będzie żyła w biedzie, w dużym stopniu zależy od rodzaju wykonywanej pracy. Odsetek gospodarstw, w których nie było ani jednej osoby bezrobotnej, wyniósł zaledwie 5%.
3. **Niski poziom wykształcenia** – odebrana edukacja ma istotny wpływ na rodzaj zatrudnienia. Stanowiska niewymagające specjalnych umiejętności są z reguły słabiej płatne. Według danych GUS ok. 80% gospodarstw żyjących na granicy egzystencji to rodziny, w których głowa rodziny nie ukończyła szkoły średniej.
4. **Obszar zamieszkania (wieś/miasto)** – częściej skrajne ubóstwo dotyka gospodarstwa znajdujące się na obszarach wiejskich, co ma związek z trudnościami w znalezieniu zatrudnienia. Jeśli rodzina zamieszkująca tereny wiejskie nie posiada własnego gospodarstwa rolnego, z dużym prawdopodobieństwem może popaść ona w ubóstwo.
5. **Wielodzietność oraz życie w rodzinie niepełnej** – rodziny, które posiadają do trzech potomków, znacznie rzadziej popadają w ubóstwo niż rodziny wielodzietne. Zależność ta nie jest jednak tak istotna jak choćby sytuacja na rynku pracy. Prawdopodobieństwo życia w ubóstwie rodzin niepełnych jest nieco niższe niż w przypadku rodzin pełnych z trójką lub wyższą liczbą dzieci.
6. **Wiek** – w Polsce najbardziej zagrożone ubóstwem są te gospodarstwa, w których głowa rodziny jest w wieku produkcyjnym. Zagrożenie biedą jest niemal kilkanaście razy większe niż w grupie wiekowej powyżej 65 roku życia.
7. **Niepełnosprawność** – ubóstwem zagrożone są rodziny, w których obecna jest przynajmniej jedna osoba niepełnosprawna (w najgorszej sytuacji są rodziny, w których niepełnosprawne jest dziecko w wieku niższym niż 16 lat).

Źródło: M. Kędzierska i in., *Społeczno-ekonomiczne wymiary ubóstwa w perspektywie różnic terytorialnych w Wielkopolsce. Raport z badania*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu, Poznań 2013.

Słownik

| granica ubóstwa skrajnego

inaczej minimum egzystencji; koszt dóbr niezbędnych do podtrzymania funkcji życiowych człowieka i sprawności psychofizycznej; uwzględnia jedynie potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia i zagrożenia życia

relatywna granica ubóstwa

kwota równa 50% średnich miesięcznych wydatków gospodarstw domowych

ustawowa granica ubóstwa

kwota dochodów, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego

Symulacja interaktywna

Polecenie 1

Korzystając z poniższych danych, scharakteryzuj zróżnicowanie przestrzenne liczby beneficjentów pomocy społecznej w Polsce w latach 2009–2018.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej (liczba osób na 10 tys. ludności)

Kraj: Województwo dolnośląskie
Wartość: 744
Kraj: Województwo kujawsko-pomorskie
Wartość: 1232
Kraj: Województwo lubelskie
Wartość: 1064
Kraj: Województwo lubuskie
Wartość: 1147
Kraj: Województwo łódzkie
Wartość: 843
Kraj: Województwo małopolskie
Wartość: 729
Kraj: Województwo mazowieckie
Wartość: 785
Kraj: Województwo opolskie
Wartość: 672
Kraj: Województwo podkarpackie
Wartość: 1264
Kraj: Województwo podlaskie
Wartość: 1076
Kraj: Województwo pomorskie
Wartość: 912
Kraj: Województwo śląskie
Wartość: 587
Kraj: Województwo świętokrzyskie
Wartość: 1273
Kraj: Województwo warmińsko-mazurskie
Wartość: 1517
Kraj: Województwo wielkopolskie
Wartość: 837
Kraj: Województwo zachodniopomorskie
Wartość: 1082

Symulacja 1

Najedź kursorem na punkty na wykresie, aby poznać liczby beneficjentów pomocy społecznej dla województw w latach 2009–2018.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Wskaźniki produkcji brutto (2004-06=100)

	Rok	POLSKA	DOLNOŚLĄSKIE	KUJAWSKO-POMORSKIE	LUBELSKIE	LUBUSKIE	ŁÓDZKIE	MAŁOPOLSKIE
1	2009	908	744	1232	1064	1147	843	729
2	2010	867	696	1155	1007	1029	823	705
3	2011	806	639	1089	955	937	784	660
4	2012	807	615	1100	957	919	788	667
5	2013	832	634	1148	978	955	823	674
6	2014	768	576	1054	917	883	761	640
7	2015	710	520	966	858	814	704	611
8	2016	654	468	883	776	734	639	549
9	2017	568	414	802	658	646	563	485
10	2018	513	365	723	592	580	533	447

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. osób w latach 2009–2018

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Na podstawie poniższego wykresu sformułuj wniosek dotyczący poziomu ubóstwa skrajnego w zależności od wielkości miejscowości zamieszkania.

Zasięg ubóstwa skrajnego w 2015 r. i 2016 r. według miejscowości zamieszkania

zasięg : Ogółem

rok_2016 : 4.9

rok_2015 : 6.5

zasięg : Miasta razem

rok_2016 : 2.9

rok_2015 : 3.5

zasięg : powyżej 500 tys.

rok_2016 : 1.2

rok_2015 : 1.2

zasięg : 200-500 tys.

rok_2016 : 1.9

rok_2015 : 2.2

zasięg : 100-200 tys.

rok_2016 : 2.8

rok_2015 : 3.1

zasięg : 20-100

rok_2016 : 3.9

rok_2015 : 4.6

zasięg : poniżej 20 tys.

rok_2016 : 4.0

rok_2015 : 5.4

zasięg : Wieś

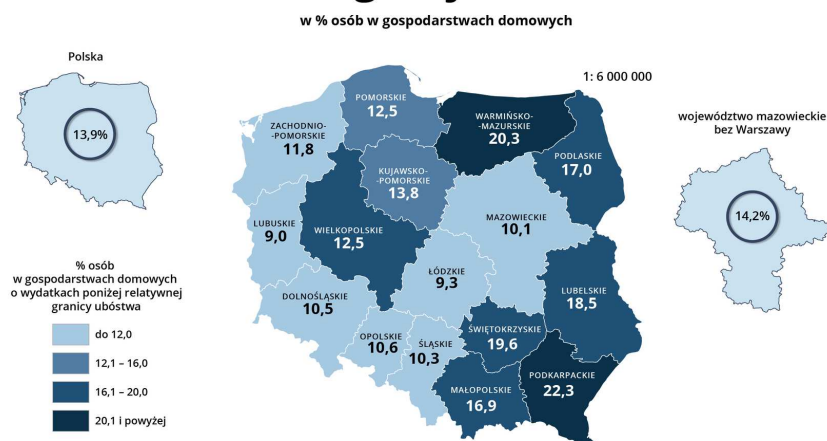
rok_2016 : 8.0

rok_2015 : 11.3

Na podstawie map oceń, czy stwierdzenia z tabeli są prawdziwe, czy fałszywe.

Zasięg ubóstwa relatywnego w 2016 roku według województw

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Zasięg ubóstwa skrajnego w Polsce najbardziej odczuwalny jest w województwach: warmińsko-mazurskim (9%) i podkarpackim (8,8%)	☐	☐
Wysokim wskaźnikiem skrajnego ubóstwa odznaczają się także województwa: lubuskie (7,8%), dolnośląskie (7,5%) oraz wielkopolskie (7,5%)	☐	☐
Patrząc na mapę zasięgu ubóstwa skrajnego i mapy zasięgu ubóstwa ustawowego i relatywnego, zauważalny jest podział na Polskę wschodnią i zachodnią. Zasięg ubóstwa bardziej odczuwalny jest na wschodzie naszego kraju. Spowodowane jest to czynnikami ekonomicznymi i geograficznymi.	☐	☐
Wschodnia Polska cechuje się dominującym udziałem rolnictwa w tworzeniu dochodu gospodarstw domowych, mniejszą liczbą dużych miast, a co za tym idzie - węższym rynkiem pracy oraz niższym poziomem edukacji ludności zamieszkującej te tereny.	☐	☐

Na podstawie poniższej tabeli wykonaj ćwiczenia 3, 4 i 5. Tabela przedstawia liczbę beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 000 mieszkańców wg województw.

Jednostka	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
POLSKA	908	867	806	807	832	768	710	645	592
DOLNOŚLĄSKIE	744	696	639	615	634	576	520	468	420
KUJAWSKO-POMORSKIE	1 232	1 155	1 089	1 100	1 148	1 054	966	883	807
LUBELSKIE	1 064	1 007	955	957	978	917	858	776	713
LUBUSKIE	1 147	1 029	937	919	955	883	814	734	667
ŁÓDZKIE	843	823	784	788	823	761	704	639	580
MAŁOPOLSKIE	729	705	660	667	674	640	611	549	500
MAZOWIECKIE	785	762	694	682	699	650	604	550	500
OPOLSKIE	672	647	608	602	641	609	561	525	480
PODKARPACKIE	1 264	1 191	1 082	1 099	1 133	1 045	976	887	807
PODLASKIE	1 076	1 019	992	980	1 027	963	898	823	759
POMORSKIE	912	898	857	855	874	799	739	676	620
ŚLĄSKIE	587	572	525	539	564	526	485	442	400
ŚWIĘTOKRZYSKIE	1 273	1 172	1 060	1 077	1 108	1 020	946	862	787
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	1 517	1 426	1 319	1 353	1 397	1 279	1 188	1 090	1 000
WIELKOPOLSKIE	837	797	745	745	774	700	635	573	520
ZACHODNIOPOMORSKIE	1 082	1 045	965	970	971	849	766	693	630

Jak kształtowało się zróżnicowanie liczby beneficjentów w 2009 i 2018 roku?

Ćwiczenie 4

Zaznacz województwa, które w największym lub najmniejszym stopniu poprawiły swoją sytuację. Wykonaj odpowiednie obliczenia. Jako podstawę obliczeń możesz wykorzystać dane z roku 2009 = 100%.

Największe zmiany w liczbie beneficjentów korzystających z środowiskowej pomocy społecznej zaszły w województwie:

☐ zachodnio-pomorskim

☐ świętokrzyskim

☐ dolnośląskim

☐ śląskim

Spadki w wysokości ponad 40% odnotowały również województwa:

☐ kujawsko-pomorskie, lubelskie, lubuskie, mazowieckie, podkarpackie, podlaskie, śląskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie.

☐ pomorskie, lubelskie, lubuskie, dolnośląskie, opolskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie, świętokrzyskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie.

☐ kujawsko-pomorskie, lubelskie, lubuskie, mazowieckie, podkarpackie, pomorskie, śląskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie.

☐ pomorskie, lubelskie, dolnośląskie, opolskie, podlaskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie.

Liczba beneficjentów korzystających ze świadczeń zmalała w tym województwie prawie o 37%. Najmniejsze zmiany zaszły w województwie:

☐ zachodniopomorskim

☐ opolskim

☐ podlaskim

☐ świętokrzyskim

Ćwiczenie 5

Uzupełnij kartogram danymi związanymi z liczbą beneficjentów korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców z 2018 roku. Scharakteryzuj przestrzenne zróżnicowanie liczby beneficjentów korzystających z pomocy w podziale na województwa.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Na podstawie poniższej tabeli wykonaj ćwiczenia 6, 7 i 8. Tabela przedstawia przeciętną liczbę osób w gospodarstwie domowym korzystającym z pomocy społecznej.

Jednostka	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
POLSKA	2,83	2,75	2,68	2,64	2,62	2,55	2,48	2,38
DOLNOŚLĄSKIE	2,42	2,37	2,33	2,27	2,24	2,18	2,10	2,00
KUJAWSKO-POMORSKIE	2,85	2,73	2,70	2,66	2,64	2,57	2,50	2,44
LUBELSKIE	3,14	3,12	3,07	3,02	2,98	2,91	2,84	2,77
LUBUSKIE	2,71	2,55	2,48	2,43	2,40	2,33	2,25	2,14
ŁÓDZKIE	2,48	2,43	2,39	2,36	2,35	2,30	2,24	2,18
MAŁOPOLSKIE	3,03	2,97	2,91	2,87	2,84	2,81	2,76	2,58

Jednostka	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
MAZOWIECKIE	2,73	2,68	2,61	2,59	2,59	2,53	2,46	2,38
OPOLSKIE	2,60	2,51	2,42	2,36	2,36	2,29	2,23	2,15
PODKARPACKIE	3,44	3,33	3,30	3,23	3,18	3,07	2,99	2,89
PODLASKIE	3,00	2,91	2,83	2,80	2,72	2,65	2,59	2,50
POMORSKIE	2,84	2,81	2,73	2,68	2,67	2,60	2,55	2,48
ŚLĄSKIE	2,66	2,59	2,45	2,43	2,44	2,40	2,33	2,25
ŚWIĘTOKRZYSKIE	3,02	2,85	2,76	2,73	2,67	2,58	2,52	2,38
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	2,84	2,78	2,68	2,66	2,61	2,52	2,46	2,38
WIELKOPOLSKIE	2,86	2,78	2,72	2,68	2,66	2,59	2,50	2,38
ZACHODNIOPOMORSKIE	2,76	2,69	2,55	2,55	2,52	2,38	2,30	2,22

Ćwiczenie 6

Scharakteryzuj zróżnicowanie wielkości gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej w 2009 i 2018 roku.

Ćwiczenie 7

Wymień województwa, które w największym stopniu poprawiły swoją sytuację, a które w najmniejszym. Wykonaj odpowiednie obliczenia. Rok 2009 = 100%

Uzupełnij kartogram danymi dotyczącymi liczby gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, opierając się na tabeli dla danych z 2018 roku. Scharakteryzuj zróżnicowanie przestrzenne gospodarstw korzystających z pomocy.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autorki: Magdalena Fuhrmann

Przedmiot: geografia

Temat: Regionalne zróżnicowanie ubóstwa w Polsce

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony, klasa 3

PODSTAWA PROGRAMOWA

Treści nauczania

XV. Zróżnicowanie społeczno-kulturowe Polski: regiony etnograficzne, poziom życia, zachowania prokreacyjne Polaków, zalety i wady życia na wsi i w mieście, cechy miast, zaangażowanie w działalność społeczną, preferencje wyborcze, partycypacja społeczna, ubóstwo, wykluczenie i solidarność społeczna.

Uczeń:

2. porównuje poziom życia ludności (w zakresie stanu środowiska, warunków mieszkaniowych, infrastruktury komunalnej, dostępu do kultury, oświaty i ochrony zdrowia) w wybranych regionach Polski.

Kształtowane kompetencje kluczowe

1. kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
2. kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
3. kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne

Uczeń:

1. wymienia rodzaje ubóstwa,
2. wskazuje dane, którymi można zmierzyć poziom ubóstwa,
3. omawia zróżnicowanie przestrzenne ubóstwa w Polsce.

Strategie nauczania: asocjacyjna

Metody nauczania: Blended learning, IBSE

Formy pracy: praca indywidualna, praca zbiorowa

Środki dydaktyczne: e-materiał, komputer, projektor multimedialny, mapa Polski, atlas geograficzny

Materiały pomocnicze

Kawa M., Kuźniar R., *Skala zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 51 (3/2017).

PRZEBIEG LEKCJI

Faza wstępna

1. Nauczyciel przedstawia cele lekcji.
2. Uczniowie wyszukują w internecie i innych źródłach, czym jest kartogram, do czego służy i jakie są zasady jego przygotowania (tworzenie przedziałów, liczebność klas).

Faza realizacyjna

1. Uczniowie za pomocą komputerów/ tabletów zapoznają się z wprowadzeniem do materiału. Nauczyciel na forum klasy sprawdza zrozumienie tekstu przez uczniów. Wyjaśnia kwestie niezrozumiałe.
2. Uczniowie zapoznają się z grafiką interaktywną. Wskazują najważniejsze różnice przestrzenne ubóstwa w Polsce i zmiany w czasie. Wybrani uczniowie prezentują swoje spostrzeżenia na mapie Polski na forum klasy. Nauczyciel czuwa nad poprawnością pracy. Uczniowie uzupełniają/poprawiają notatki w zeszytach.
3. Uczniowie indywidualnie przystępują do wykonania zadań z części *Sprawdź się*. W zadaniach pokazujących dane z grafiki interaktywnej skupiają się na konkretnych liczbach i obliczają dokładne różnice lub zmiany procentowe.
4. Po wykonaniu pierwszej części zadań nauczyciel sprawdza poprawność pracy. Wybrani uczniowie prezentują swoje prace na forum klasy. Wskazują na mapie Polski omawiane obszary. Pozostali uczniowie sprawdzają swoje notatki, uzupełniają lub poprawiają je.
5. Jeśli pozwoli na to czas, uczniowie przystępują (indywidualnie) do wykonania pierwszego kartogramu. Wykorzystują w tym celu atlas geograficzny.

Faza podsumowująca

1. Przypomnienie celów lekcji.
2. Podsumowanie wiedzy zaprezentowanej na lekcji.
3. Utrwalenie najważniejszych pojęć, szczególnie tych, które sprawiały uczniom najwięcej problemów podczas zajęć.
4. Ocena pracy uczniów podczas lekcji, brane są pod uwagę wkład i zaangażowanie.

Praca domowa

1. Utrwalenie wiadomości przedstawionych na lekcji.
2. Praca pisemna pt.: „Jak walczyć z ubóstwem?”. Uczniowie mają za zadanie wskazać i opisać sposoby walki z ubóstwem w Polsce i na świecie.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium

Grafika interaktywna może zostać wykorzystana podczas rozmaitych tematycznie lekcji dotyczących gospodarki społecznej. Może posłużyć do porównania sytuacji Polski z innymi krajami świata. Będzie również przydatna do omówienia dysproporcji w rozwoju naszego kraju (koncepcja Polski A i B) – zakres rozszerzony XV. 2, XXIII. 2, 3.